

TARİHİ VE KÜLTÜREL MİRASIMIZIN KORUNMASINDA YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ'NÜN ÖNEMİ¹

Dr. Ebubekir CEYLAN*

Yunus Emre Enstitüsü, Türk dilini, kültürünü, sanatını ve tarihini yurtdışında tanıtmak, dolayısıyla en genel anlamda, yurtdışında Türkiye'nin tanıtımını yapmak amacıyla 2007 yılında kurulmuştur. Toplumlararası kültürel bağları güçlendirerek dostluk köprüleri kurmayı hedef edinen enstitü, bugün itibariyle Balkanlardan Batı Avrupa'ya, Ortadoğu'dan Afrika'ya ve Kafkaslardan Orta Asya'ya kadar 28 ülkede 35 kültür merkezi açarak 5 yılda küresel çapta faaliyetler yapan bir kuruma dönüşmüştür.

Kurulduğu günden bugüne kadar Türkiye'nin kültürel diplomasinin omurgasını teşkil eden Yunus Emre Enstitüsü yurtdışında kurduğu kültür merkezlerinde eğitim ve kültür sanat faaliyetlerinde bulunuyor. Türk dilinin bir dünya dili olabilmesi için yurtdışındaki merkezlerinde Türkçe kursları veren, yurtdışındaki Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerini destekleyen Enstitü kültür ve sanat alanında da konserler, sergiler, atölye çalışmaları, sahne gösterileri, film gösterimleri, bilimsel toplantılar, aydın buluşmaları, sanat kursları düzenlemektedir.

Bütün bunlara ilaveten, Enstitü tarihi ve kültürel hafızanın korunması için birçok proje yürütmektedir. Yazma eserlerin dijital ortama aktarılması ve geleneksel Türk el sanatlarının ihyası gibi projelerle tarihi ve kültürel hafızamızın korunması amaçlanmaktadır. Somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) kapsamında Türk kahvesinden, orta oyun geleneğimize birçok alanda da etkinlikler yapmaktadır.

Türk dünyasındaki kültür merkezleri aracılığıyla Yunus Emre Enstitüsü Türk halklarının ortak tarihi ve kültürel hafızasını pekiştirmektedir. Enstitü, TÜRKSOY ve Türk Dünyası Kültür Başkentleri (2013 Eskişehir ve 2014 Kazan) ile birlikte projeler de yürütmektedir. Bu şekilde Enstitü, Türkçe konuşulan bir "Türk Dünyası" nı kültürel sahada da olsa realitede hayata geçirmeye çalışan bir kültür kurumudur.

Yunus Emre Enstitüsünün tarihsel ve kültürel mirasın korunmasındaki önemine geçmeden evvel öncelikle kültürel diplomasi çerçevesinde tarih ve kültürel mirasın yerini değerlendirmek gerekmektedir. Kültürel diplomasi en temelde kültürün diplomasi alanında kullanılması olarak tarihsel ve kültürel mirasa yönelik faaliyetleri de içermektedir. Bu anlamda tarih ve kültürel mirasın korunması ve canlandırılması kültürel diplomasi faaliyetlerinden biridir. Diğer bir ifadeyle kültür diplomasisi ise sadece bir ülkenin tarihi, kültürü ve sanatını tanıtmaktan ibaret olmayıp aynı zamanda korunması ve canlandırılmasına yönelik faaliyetleri de içermektedir. Bu doğrultuda Yunus Emre Enstitüsünün kültürel mirasın korunmasına yönelik faaliyetleri kültürel diplomasi açısından ele alınmıştır. Enstitü'nün temel amaçları arasında Türkiye'nin zengin kültürel birikimini dünyaya tanıtmak ve Türkiye ile diğer ülkeler arasında kültürel bir köprü oluşturmak vardır. Enstitümüz tarafından, hâlen 28 ülkede 35 merkezle faaliyet göstermekte olan Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir.

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur

* Yunus Emre Enstitüsü, Başkan Yardımcısı, e-mail: ceylaneb@yunusemrevakfi.com.tr

Yunus Emre Enstitüsü gerçekleştirdiği projelerle unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirasın korunması ve canlandırılmasına yönelik faaliyetler yapmaktadır. Bu çerçevede Balkanlar'daki Osmanlı tarihi ve kültürel mirasın korunması ve canlandırılmasına dair Enstitü iki büyük projeyi hayata geçirmiştir. İlk olarak Balkanlarda kültürel mirasın yeniden inşası projesiyle projesiyle Balkanlar'da 7 ülkede savaş esnasında tahrip olmuş el yazması eserlerin tamir, bakım, muhafaza, dijital kopya, kataloglama işlemler gerçekleştirilmekte ve bu alanda çalışacak yerel uzmanlar yetiştirilmektedir. Ayrıca Osmanlı döneminden kalan yazma eserlerin dijital ortama aktarılması, yok olan eserlerin diğer coğrafyalardaki nüshalarından alınan kopyaların ilgili kütüphaneye teslim edilmesi, modern şartlarda korunma imkânına sahip olmayan eserler için uygun saklama koşullarının oluşturulmasına destek olunması, dijital ortama aktarılan eserlerin kataloglanması ve Osmanlı Türkçesi ile eser restorasyonu alanlarında uzman yetiştirilmesi faaliyetlerini T.C. Merkez Bankası ile 2011 yılından bu yana sürdürmektedir. Bu kapsamda Bosna-Hersek, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sırbistan ve Hırvatistan'daki tüm kütüphane, arşiv, müze, tekke ve dergahlar taranarak buralarda bulunan Osmanlı döneminden kalan yazma eserlere yönelik tespit çalışmaları tamamlanmış; Bosna Hersek, Makedonya ve Hırvatistan'da tespit edilen yaklaşık 8300 yazma eser dijital ortama aktarılmıştır. Bosna Hersek ve Sırbistan'daki kütüphane ve arşivlerde bulunan Osmanlı Türkçesi eserler ve belgeler üzerine çalışacak personel ihtiyacını karşılamak üzere, Mayıs-Ağustos 2013 tarihleri arasında Ankara'da Osmanlı Türkçesi eğitim programları düzenlenmektedir. Ayrıca 2014 yılında dijital ortama aktarılan yazma eserlerin kataloglarının hazırlanması, Proje kapsamındaki diğer Balkan ülkelerinde dijital ortama aktarım çalışmalarının devam etmesi ve Osmanlı Türkçesi ve eser restorasyonu alanlarında eğitim programlarının düzenlenmesi planlanmaktadır.

İkinci olarak Balkanlar'da kaybolmaya yüz tutmuş ya da unutulmuş geleneksel Türk el sanatlarının ve zanaatlarının tespit edilerek yeniden canlandırılması ve geliştirilmesini amaçlayan Balkanlarda geleneksel el sanatlarının ihyası projesiyle Türk el sanatları ve zanaatları alanında yeni ustalar yetiştirilmesine yönelik kurslar açılmakta, eğitim ve seminerler düzenlenmekte, atölye çalışmaları Halkbankası ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Balkan coğrafyasında yüzyıllarca mevcudiyetini korumuş olan geleneksel el sanatlarının ve zanaatların kaybolmasının önlenmesine ve bunların gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamak, aynı zamanda Balkan halklarının mesleki eğitimine destek olmak amaçlarıyla yola çıkan proje, Arnavutluk, Kosova, Romanya, Makedonya ve Bosna-Hersek'te 10 şehirde faaliyetlerini devam ettirmektedir. Ayrıca Arnavutluk'ta Tiran ile İşkodra'da, Bosna Hersek'te Saraybosna ile Foynitsa'da, Kosova'da Priştine, Prizren, İpek ile Vuçitirin'da, Makedonya Üsküp'te ve Romanya'da Bükreş ve Köstence'de kültür merkezlerimiz ve belirlenen mekânlarda açılan hat, ebru, sınıma, telkırma, telkari, kazaziye ve ahşap oymacılığı kurslarımızda, iki bine yakın kursiyer geleceğin sanatçıları ve ustaları olmaları için Enstitünün harcadığı emekler kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasını sağlamaya hizmet etmektedir. Nitekim kurslar kapsamında atölye çalışmaları gerçekleştiriliyor ve sergiler düzenleniyor, ayrıca proje ile sunulan mesleki eğitim sayesinde istihdama da bir katkı sağlanması hedefleniyor. Projeye sanat dalının öğrenim aşamasından üretim aşamasına kadar, geleceğin ustalarının adım adım yetiştirilmesine imkân sağlanmaktadır.

Üçüncü olarak Yunus Emre Enstitüsü, Vatikan Kütüphanesi (BAV) ile imzaladığı protokolle Türkiye'nin bilim tarihi açısından büyük önem taşıyan bir projeyi hayata geçiriyor. Türkiye Vatikan Büyükelçiliği himayesinde yürütülen proje ile, kütüphanede bulunan Türkçe el yazmaları, matbu eserler, Türk dili, edebiyatı, tarihi ve kültürüne dair yabancı dillerde yazılmış birçok eserin tasnif edilip güncel bir katalog oluşturulması amaçlanıyor. Yunus Emre Enstitüsünün girişimi ile Dr. Rinaldo Marmara'nın rehberliğinde bir araya gelen Prof. Dr. Mahmut Kaplan, Prof. Dr. Belkıs Gürsoy, Doç. Dr. Mehmet Gümüşkılıç, Rinaldo Marmara, Dr. Taceddin Kayaoğlu ve Dr. Delio Vania Proverbio'nun oluşturduğu proje ekibinin Vatikan Kütüphanesi'nde yaptıkları değerlendirmeler ışığında, 1953 yılında Ettore Rossi tarafından yayımlanan Türkçe Yazmalar Kataloğu'nda ciddi eksiklikler ve bazı hatalar tespit edilmiş, aradan geçen zaman zarfında tasnif edilmemiş pek çok eserin ortaya çıkmış olabileceği, dolayısıyla yeni bir tasnif ve kataloglama çalışmasına acilen ihtiyaç olduğu kanaatine varılmış ve proje ekibi kütüphanede tespit çalışmalarına başlamıştır. Bu proje ile, Vatikan Kütüphanesindeki Türk tarihi ve edebiyatına dair farklı dillerde yazılmış eserlerin tespit edilerek kataloglanması, bugüne kadar bilinmeyen eserlerin ortaya çıkarılması ve Osmanlı Devleti ile Vatikan

arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması hedefleniyor. Ayrıca, söz konusu proje çerçevesinde, güncel katalogun hazırlandıktan sonra Vatikan Kütüphanesi ile Yunus Emre Enstitüsü tarafından ortak olarak yayınlanması, böylece bu sahada çalışan uzmanların uzun süredir eksikliğini hissettiği önemli bir çalışmanın hayata geçirilmesi amaçlanıyor.

Sonuç olarak Enstitünün tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik yürütmüş olduğu projelerle başta Balkanlarda ortak tarihi ve kültürel miras unsurlarının unutulmasını ve kaybolmasını önleyerek yeniden canlandırarak korunmasını sağlamaktadır. Böylece kültürel miras üzerinden toplumlararası ortak kültür unsurları tekrar gün yüzüne çıkarılmaktadır. Bu şekilde birarada yaşama kültürü toplumsal hafızalarda canlandırılarak ülkelerarası iyi ilişkilerin tohumları ekilmektedir. Enstitünün bu faaliyetleriyle aynı tarih ve kültürel mirasa sahip olduğumuz toplumlarla ortak kültürel değerlerin canlandırılması söz konusu olmaktadır.